

ปรัชญาในวรรณคดีไทย

ความหมาย

ปรัชญาในวรรณคดีไทย (Philosophy in Thai Literature) หมายถึง ความคิดที่เกี่ยวกับญาณวิทยา ตรรกศาสตร์ อภิปรัชญา จริยศาสตร์ การศึกษา และการเมือง ที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยสมัยสุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์

ความเป็นมา

ไทยเป็นชาติที่มีความเป็นมาอย่างยาวนาน ตามหลักฐานประวัติศาสตร์สมัยใหม่ เช่น การค้นพบ โครงกระดูกในท้องที่ต่าง ๆ ของประเทศไทยเครื่องใช้ ต่าง ๆ ที่ประมาณว่ามีอายุราว 10,000 – 12,000 ปี เมล็ด ข้าวที่พบในประเทศไทยที่มีอายุ 8,000 ปี ภาพวาดที่ผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี มีอายุราว 4,000 ปี ภาพวาด ที่ภูเขาวัดเขาจันทร์งาม อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา มีอายุ 3,000 – 4,000 ปี เป็นต้นหลักฐานเหล่านี้แสดงว่า พื้นที่ประเทศไทยมีผู้คนอยู่มาเนิ่นแล้ว เวลาต่อมากรวม กันเป็นอาณาจักรแรกคือสุวรรณภูมิเมื่อ 3,000 ปีมาแล้ว นักประวัติศาสตร์ไทยรุ่นใหม่ สรุปว่าคนไทยมีกำเนิดอยู่บนแผ่นดินนี้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2551) ผู้คนในแต่ละชุมชน ย่อมมีความสงสัยและหาคำตอบในปัญหาที่เขาสงสัย เรียกว่าปรัชญา ผลที่ได้เป็นสาระปรัชญา แบ่งได้เป็น สาขาญาณวิทยา ตรรกศาสตร์ อภิปรัชญา จริยศาสตร์ การศึกษาและการเมือง คนไทยก็คงคิดปรัชญาเช่นกัน และการเรียนรู้ปรัชญาของชุมชนอื่น ๆ ที่ไปมาหาสู่กัน เช่น เรียนรู้ปรัชญาของอินเดีย เรียนรู้ปรัชญาของจีน แล้ว

นำมาหล่อหลอมเป็นความคิดปรัชญาของไทย ปรากฏ สืบเนื่องมาในวรรณคดีไทยสมัยสุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ ไทยมีความคิดทางปรัชญา แต่ไม่มีการเขียนความคิดทางปรัชญาไว้เป็นการเฉพาะ ดังเช่น ปรัชญาอินเดีย ปรัชญาจีน ปรัชญากรีก ปรัชญาตะวันตก แต่ความคิดปรัชญาของคนไทยจะสอดแทรกอยู่ใน เอกสารต่าง ๆ โดยเฉพาะในวรรณคดีไทยผู้เขียนมีความ สงสัยมานานว่าไทยมีปรัชญาหรือไม่ จนกระทั่งได้อ่าน วรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย หัวเรื่อง คือ ตีลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง สุภาสิตพระร่วง ไตรภูมิพระร่วง นางนพมาศ และมังรายศาสตร์ ก็พบว่าไทยมีปรัชญาสาขาต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ จึงได้ทำการวิเคราะห์ปรัชญาในวรรณคดีไทย ทั้ง 5 เรื่องแล้วเสนอเป็นหนังสือ ชื่อ *ปรัชญาในวรรณคดี สมัยสุโขทัย¹ ปรัชญาในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยา สมัย รัตนโกสินทร์² ปรัชญาในวรรณคดีสมัย รัตนโกสินทร์³* ส่วนเล่มอื่นอีกสามเล่มพิมพ์เผยแพร่ใน ปี พ.ศ. 2549

สมาคมปรัชญาแห่งประเทศไทยได้จัดให้มีการ เสนอผลการวิจัยและความคิดทางปรัชญาที่ภาควิชา ปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ เป็นเจ้าภาพจัดการประชุมที่อาคาร วิจัยและการศึกษาต่อเนื่องสมเด็จพระเทพรัตนราช สุธาฯ สยามบรมราชกุมารี ระหว่างวันที่ 21 – 22 ตุลาคม พ.ศ. 2541 ผู้เขียนได้รับเชิญให้ไปเสนอผลการวิจัย ปรัชญาในวรรณคดีไทยทั้งสี่สมัยนั้นในวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2541

¹บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิมพ์เผยแพร่ ปี 2540

²บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิมพ์เผยแพร่ปี 2540

³ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล มอบให้ ชั้นปรี้นตั้ง พิมพ์เผยแพร่ปี 2547

3. อภิปรัชญา ด้วยหลักแห่งญาณวิทยา และตรรกศาสตร์ ที่กรองสิ่งเกิดที่เหตุผลก็ทำให้ได้ อภิปรัชญาที่กล่าวถึง (1) ประเภทและองค์ประกอบ ของสรรพสิ่ง (2) จักรวาล (3) การเกิดฟ้าร้อง ฟ้าแลบ ฟ้าผ่า ฝน เหตุการณ์ทางธรรมชาติอื่น ๆ (4) กำเนิด ของสัตว์ (5) การเกิดของมนุษย์ (6) สาเหตุการตาย ของมนุษย์ (7) การแบ่งประเภทมนุษย์ (8) ไตรลักษณ์ (9) กฎแห่งกรรม (10) อริยสัจสี่ (11) ความวิบัติและความอุบัติของสรรพสิ่ง (12) หน่วยวัดความยาว เป็นโยชน์ หนึ่งโยชน์มีความยาวเท่ากับ 10 ไมล์ (13) หน่วยวัดเวลาเป็นกัลป์ กัลป์หนึ่งนานเท่ากับ “มีภูเขาอันหนึ่งสูงได้โยชน์หนึ่ง โดยรอบเขานั้นวัดได้ 3 โยชน์ แลถึงร้อยปีมีเทพยดาตนหนึ่งเอาผ้าทิพย์ อันอ่อนดั่งควันไฟมากกว่าภูเขาแต่ละคาบ เมื่อใด ภูเขานั้นเรียบเพียงแผ่นดินจึงเรียกว่า สิ้นกัลป์”

จักรวาลนั้นแบ่งเป็น 3 ภูมิ คือ

- (1) กามภูมิ อันเป็นแดนของสัตว์ที่มี กามตัณหา
- (2) รูปภูมิ อันเป็นแดนของพรหมผู้ไม่มีเรื่อง กาม แต่ยังมีตัวตนปรากฏ

(3) อรูปภูมิ อันเป็นแดนของพรหมที่ “หาตัวตนบมิได้ยังมีแต่จิต”

สัตว์ตนใดจะเกิดอยู่ในภูมิใด มีความทุกข์ ยากหรือสุขสำราญก็แล้วแต่กรรมของสัตว์ตนนั้น ว่าถ้าทำกรรมดีก็เกิดอยู่ในที่ดีมีความสุข แต่ถ้า ทำกรรมชั่วก็เกิดอยู่ในที่ที่มีความทุกข์ มีชีวิตอยู่ด้วยความทุกข์

สิ่งต่าง ๆ ซึ่งแบ่งเป็นสัตว์และไม่ใช่สัตว์นั้นก็ มีลักษณะไตรลักษณ์ ความเปลี่ยนแปลง ทั้งปวง นี้ก็มีเหตุ ปัจจัยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อริยสัจ สี่ถือเป็นความจริงที่สำคัญยิ่ง

4. จริยศาสตร์ เป็นจริยศาสตร์ชนิดคำสั่ง เด็ดขาดว่า “จงทำหรืออย่าทำ....” เช่น ในสุภาษิต พระร่วง “อย่าทำการที่ผิด คิดชวนชวายุที่ชอบ”

เป้าหมายสูงสุดของการประพฤติตนก็เพื่อให้พ้นทุกข์เข้าถึงพระนิพพานหรือมหานครนฤพาน อันเป็นสภาพการณ์ที่สิ้นทุกข์มีแต่ความสุข ความสงบ ด้วยการปฏิบัติตนอยู่ในศีล ในธรรมดังคำสอน ของสุนทรภู่ว่า

“อันแก้วแหวนแสนทรัพย์นับเหมือนดิน

มีแล้วสิ้นเสียเปล่าไม่เข้าการ

อันกุศลผลผลลาอาานิสงส์

จะช่วยส่งสมบัติพิศฐาน

ใครถือธรรมจำศีลอภิญาณ

ถึงนิพพานพูนสวัสดิ์คืออยู่อัครา”

กवरปฏิบัติตนตามศีลห้าและมรรค 8 จะ

เป็นทางสู่นิพพาน

5. การศึกษา เป้าหมายของการศึกษา

อยู่ที่การสร้างสติปัญญา สร้างคุณธรรมและ
สร้างความสามารถในการประกอบอาชีพ จึง
ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้งคดีโลก คดีธรรม การ
สร้างคนดีถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง จัดการศึกษา
เพื่อสร้างนิสัยใฝ่รู้อยู่เสมอ ดังความคิดว่า
“แต่บุรุษเรียนรู้อยู่เป็นนิจ” เรียนจากของจริง
จนสามารถปฏิบัติได้ เรียนรู้ที่จะอยู่กับผู้อื่นและ
ตัวเองมีความสุข มีชีวิตอยู่ด้วยการเรียนถึงกับยอม
เสียชีวิตเพื่อจะได้ความรู้คู่คุณธรรม ดังมีโคลงว่า

“เสียทรัพย์ครองอย่าได้ เสียยศ

ยศศักดิ์เสียอย่างด ฝ่ายรู้

ฝ่ายรู้науศอย่าลด เสียอาตม์

เสียอาตม์ครองรู้ อย่าให้เสียธรรม”

มีวิธีการเรียนรู้อย่างหลากหลายดังโคลงที่

เขียนว่า

“ต่าง ๆ ทางก่อภู เกิดแก่การเรียนรู้
เลิศล้ำเป็นสำคัญ”

ถือว่าความรู้เป็นอำนาจอันสำคัญยิ่งดัง
โคลงที่ว่า

“ความรู้ เปรียบด้วยกำลังกายเฮย”

มีครู พระ ผู้ใหญ่และพระมหากษัตริย์เป็น
ผู้สอนอบรมให้การศึกษาแก่ประชาชน

6. การเมือง เป้าหมายของการปกครอง

ประเทศอยู่ที่ทำให้ประชาชนมีความสุข บ้านเมือง
เจริญ ดังมีกลอนว่า

“ดูก่อนพระนารายณ์รังสรรค์

เจ้าผู้ฤทธิ์ไกรดงไฟกัลป์

ปางนี้ควรที่จะปราบยุค

ให้โลกเป็นสุขเกษมศรี”

พระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองรัฐมีหน้า
ที่ขจัดทุกข์บำรุงสุขให้ประชาชนและป้องกันบ้าน
เมืองตลอดจนทำให้บ้านเมืองเจริญ ดังที่พระบาท
สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมี
พระราชดำรัสไว้ใน นิราศรบพม่าที่ท่าดินแดง

“ตั้งใจจะอุปถัมภ์กษัตริย์ ย่อยกพระพุทธศาสนา ไปมาหาสู่ช่อง อย่าได้มลทิน”
 จะป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาและมนตรี” ก็จะทำให้บ้านเมืองมีความเจริญและ
 ในบทละครเรื่อง พระร่วง มีกลอนว่า ประชาชนมีความสุขได้
 “ที่ท่านเชิญเราขึ้นทรงราชย์ การนำมาใช้
 เถลิงอาสน์สุโขทัยสโมสร สังคมไทยได้ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญา
 เราจะประศาสน์การนคร ดังกล่าวนี้ มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยเฉพาะการ
 ให้ประชานิกรสุขสราญ” ปฏิบัติตนตามหลักจริยศาสตร์ ที่สอนให้คนประพฤติ
 (สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2542) ดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้สงบ ในการ
 พระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองรัฐนี้เปรียบ จัดการศึกษาของสังคมไทยในอดีตมีจุดมุ่งหมาย
 เสมือนพระนารายณ์นั้นจะต้องมีทศพิธราชธรรม ของการจัดการศึกษา เพื่อสร้างสติปัญญา สร้าง
 จัดให้ประชาชนมีการศึกษาอย่างดีและทำให้ คุณธรรมและสร้างความสามารถในการประกอบ
 ประชาชนรู้รักสามัคคีบ้านเมืองก็จะมีความสุข อาชีพให้กับผู้เรียน สอนให้คนเรียนรู้ อยู่เสมอ เรียน
 ความเจริญ มีกฎหมายปกครองบ้านเมืองและ รู้ตลอดชีวิต เรียนรู้จากการกระทำด้วยตนเอง เรียน
 การมีพระราชไมตรีกับประเทศต่าง ๆ ถือตาม รู้ด้วยการแก้ปัญหาตามขั้นตอนทั้งสี่ของอริยสัจ
 หลักที่ว่า มีหลักสูตรที่จัดให้ผู้เรียนรู้ทั้งคติโลกคติธรรมโดย
 “เพราะภิกษุสองได้ ร่วมไม้ตรีกัน” เฉพาะคติธรรม คือการสอนให้ผู้เรียนเป็นคนดีนั้น
 “เป็นสุพรรณคนแผ่นดิน เดียวดี เน้นย้ำอย่างมาก เราควรจะจัดการเรียนการสอน
 ศรีสวัสดิ์สมบุรณ์ปรี ท้วท้อ ตามแบบอย่างคนรุ่นเก่าที่ได้ดำเนินการมา
 พาณิชย์สมนชี พรหมณ์เพท สำเร็จ บุญเรืองรัตน์

บรรณานุกรม

เดชาติศร, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2545). โคลงโลกนิติ. กรุงเทพฯ : เรือนปัญญา.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2551). ประวัติศาสตร์แห่งชาติ “ซ่อม” ฉบับ “สร้าง” ฉบับ. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์.

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2549). ปรัชญาในวรรณคดีสมัยสุโขทัย. กรุงเทพมหานคร: SUNPRINTING.

_____. (2549). ปรัชญาในวรรณคดีสมัยอยุธยา. กรุงเทพมหานคร: SUNPRINTING.

_____. (2549). ปรัชญาในวรรณคดีสมัยกรุงธนบุรี. กรุงเทพมหานคร: SUNPRINTING.

_____. (2547). ปรัชญาในวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร : ชันพรี้นติ้ง.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2553). ลิลิตนิทราชาคริต. กรุงเทพฯ : วิสดอม.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2542). พระร่วง. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.